

יחסי ישראל-ארצות הברית: לא לעולם חוסן

אלדד שביט וצ'ק פרייליך | 20 במארס, 2023 | גיליון 1699

שיחת הטלפון שנערכה ב-19 במארס בין נשיא ארצות הברית, ג'ו ביידן, לראש הממשלה, בנימין נתניהו, ושבמהלכה הביע הנשיא ביידן דאגה מההתפתחויות בזירה הפלסטינית ומתהליכי החקיקה בישראל מצטרפת לשורת התפתחויות בארצות הברית המחייבות את ממשלת ישראל להתחשב בכך שמהלכים שהיא נוקטת עלולים לחולל הידרדרות במערכת היחסים בין שתי המדינות. גם אם לישראל הזכות להגן על מה שהיא מעריכה שחשוב לביטחונה הלאומי, הרי שחשיבותה של ארצות הברית לביטחונה הלאומי מחייבה לייחס עדיפות לשימור היחסים עימה כנדבך במכלול השיקולים הרלוונטיים, ובעיקר ליכולת לקיים קשרים טובים בין מנהיגי שתי המדינות. נראה כי הממשל לא יהסס להגיב בביקורת, אם יעריך כי ישראל פועלת בניגוד גמור לערכי היסוד והאינטרסים המשותפים. התגובה האמריקאית עשויה לבוא לידי ביטוי במנעד שבין גינויים פומביים לשחיקה ממשית בגיבוי שישראל זוכה לו מארצות הברית במישורים המדיני, הכלכלי והביטחוני.

לאחר נתק של כחודשיים יזם הנשיא ביידן שיחת טלפון עם ראש הממשלה נתניהו. [מהודעת הבית הלבן](#) על אודות מהלך השיחה עולה כי הנשיא האמריקאי התייחס בעיקר לשתי הסוגיות המהוות בעת הנוכחית מקור דאגה עבור הממשל:

הזירה הפלסטינית - בדומה להודעות קודמות, חזר הנשיא ביידן על דרישתו מישראל והרשות הפלסטינית לשתף פעולה כדי להגביר את התיאום הביטחוני ולהימנע מצעדים העלולים לקעקע את האפשרות לקדם את פתרון שתי המדינות. הנשיא בירך על המפגש שנערך בשארם א-שייח' בין בכירים מדיניים וביטחוניים מישראל, הרשות הפלסטינית, מצרים, ירדן וארצות הברית, ואשר נועד בראיית הממשל להפחית את המתחושות בין הצדדים. דברי הנשיא מצטרפים להצהרות רבות של בכירים אמריקאיים מהחודשים האחרונים, שביטאו את חששו של הממשל מההתפתחויות בזירה הפלסטינית ומהאפשרות להידרדרות בשטח. מציאות כזו תחייב את הממשל להשקיע משאבים דיפלומטיים בזמן שבראייתו על הקשב שלו להיות מופנה לזירות אחרות - התחרות מול סין והמלחמה באוקראינה. הממשל מפעיל לחצים רבים על ישראל והפלסטינים מתוך הבנה כי התקופה הקרובה, עם תחילתו של חודש הרמדאן, עלולה להוביל להתלקחות והוא דורש מהם, כפי שבא לידי ביטוי בהודעה שנמסרה בתום המפגש בשארם, לנקוט צעדי מניעה קונקרטיים.

החקיקה המשפטית - הנשיא ביידן ציין כי "ערכים דמוקרטיים תמיד עמדו בבסיס היחסים בין שתי המדינות וכי "כך זה צריך להימשך גם בעתיד". לדבריו, "שינויים מהותיים במערכת המשפט צריכים להתבצע תוך התבססות על תמיכה ציבורית רחבה ככל האפשר". הנשיא הציע את תמיכתו במאמצים המתקיימים לגבש פשרה, שתתבסס על עקרונות הליבה הנהוגים בחברות דמוקרטיות והמחייבים ביצוע שינויים מהותיים רק תוך שמירה על הבסיס הרחב ביותר האפשרי של תמיכה עממית. יודגש, כי זו ההתבטאות המשמעותית ביותר עד כה של הנשיא האמריקאי, שמשתקפת בה דאגה אמיתית מכך שצעדי החקיקה שמובילה הממשלה עלולים לפגוע באותם ערכים שהיוו מאז ומעולם היסוד המוביל ביחסים בין ארצות הברית לישראל. יתר על כן, נשיאים אמריקאיים נמנעו ככלל מלהתערב בענייניה הפנימיים של ישראל. לפיכך נראה כי החלטתו של הנשיא ביידן לדון בסוגיה בשיחת הטלפון עם ראש הממשלה נתניהו מעידה על עוצמתו החריגה של החשש בצמרת האמריקאית מההשלכות החקיקה.

שיחתו של הנשיא האמריקאי עם ראש הממשלה נתניהו אינה מותירה מקום לספק כי על אף הבסיס האיתן של היחסים בין ישראל לארצות הברית וידידותו העמוקה של הנשיא ביידן לישראל, הממשל אינו מסתיר יותר את מורת רוחו ודאגתו מהתהליכים שמובילה הממשלה. ביטוי בולט לכך הוא התמהמהותו (גם במהלך השיחה האחרונה) של הנשיא האמריקאי מלהזמין את ראש הממשלה לבית הלבן. מספר התפתחויות מדאיגות נוספות בזירה האמריקאית מצביעות על סכנה ממשית שיתערער אותו בסיס מוצק, שעליו נבנתה מערכת היחסים בין שתי המדינות ושאפשר להן לשמרה גם לנוכח מחלוקות:

- [סקר חדש של מכון גאלופ](#) מצביע על כי לראשונה, יותר (49 אחוזים) נשאלים הנמנים על תומכי המפלגה הדמוקרטית מזדהים עם הפלסטינים מאשר אלה המזדהים עם ישראל (38 אחוזים). התוצאות מצביעות על עליה של 11 אחוזים בתמיכה בפלסטינים רק בשנה האחרונה. התחזקות התמיכה בפלסטינים ניכרת גם בקרב בוחרים המגדירים עצמם עצמאים, הגם שעדיין מרביתם מבטאים תמיכה בישראל. מנגד, אין שינוי ברמת התמיכה הגבוהה בישראל בקרב בוחרים רפובליקאים. בשקלול כולל ישראל עדיין מובילה אך הפערים הצטמצמו. נתונים אלה מצטרפים לאלה שעליהם לימדו סקרים קודמים, שהביאו לידי ביטוי מגמה שמתבלטת בשנים האחרונות - גם אם מרבית הדמוקרטים מחזיקים עדיין בעמדה חיובית כלפי ישראל, התמיכה נשחקת ועוד יותר משמעותית ההתרחקות מישראל בקרב צעירים הנמנים על המפלגה הדמוקרטית. יצוין כי מרבית היהודים מצביעים לדמוקרטים ודווקא לצד הליברלי אם לא לפרוגרסיבי.

- סנאטור דמוקרטי בעל ההשפעה, כריס מרפי, המכהן כיו"ר תת הועדה לענייני המזרח התיכון והידוע בעמדותיו הפרו-ישראליות יצא חוצץ בראיון עיתונאי נגד מדיניות ישראל וקבע כי ממשל ביידן צריך להגביר את הלחצים על ממשלת ישראל. לדבריו, "בין אם מדובר בהצבת תנאים לסיוע לישראל, ובין אם יהיו תנאים לביקורים בארצות הברית,

על הממשל האמריקאי לשלוח מסר ברור שאיום ישראלי על פתרון שתי המדינות, יזיק מאוד ליחסים בין ארצות הברית לבין ישראל לטווח הארוך". מרפי תקף גם את מהלכי הממשלה בנושא המשפטי וקבע כי אלה "מקעקעים את היסודות המחברים בין הישראלים". יודגש, כי מגמות אנטי ישראליות התבלטו עד כה בעיקר בקרב מחוקקים הנמנים על הפלג הפרוגרסיבי שמרבה לאתגר את הממסד הדמוקרטי משמאל. אך נראה כי לאחרונה, הגישה שלפיה יש להתנות את הסיוע הצבאי שמוענק לישראל במדיניותה בסוגיה הפלסטינית מתחזקת גם בשורות המחוקקים הדמוקרטיים מהזרם המרכזי.

מרבית העדויות מצביעות על כך גם אם הממשל הנוכחי מקפיד עדין להדגיש את אהדתו לישראל ואת מחויבותו לביטחונה, המתיחות בין שתי המדינות כבר משפיעה על מערכת היחסים ביניהן. בטווח המיידי, הסוגיה הפלסטינית היא מוקד האיום העיקרי. צעדים ישראליים החורגים מההבטחות שעליהן סוכם במפגשים שנערכו לאחרונה בעמאן ובשארם א-שייח', צעדים חד צדדיים נוספים ובכלל זה החקיקה הצפויה שתבטל את ההתנתקות בצפון השומרון (שבמקורה הייתה תוצאה של הבטחות שניתנו לאמריקאים) עלולים להחריף במידה ניכרת את מורת הרוח של הממשל. במקביל יש להתייחס ברצינות לאיתותים של הממשל כי חקיקה לשינוי פניה של מערכת המשפט ללא קונצנזוס רחב, עלולה לשנות בראייתו את אופייה הדמוקרטי של ישראל וכתוצאה מכך תערער את יכולתו להבליט את נכסיותה עבור ארצות הברית כדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון וכשותפה אסטרטגית.

ביטחונה הלאומי של ישראל הושתת לאורך השנים, בין היתר, על מערכת היחסים המיוחדים שנשתמרה בינה לבין ארצות הברית. סייעה לכך ההבנה בווינגטון כי שתי המדינות חולקות ערכים משותפים של חופש, דמוקרטיה ושמירה על זכויות האזרח, וכי גם אם מתעוררים חילוקי דעות - שתי המדינות מבינות ומכבדות את האינטרסים האחת של רעותה. ממשלים אמריקאים, דמוקרטים ורפובליקנים כאחד, הקפידו, לעיתים מול ביקורת פנימית, לדבוק הלכה למעשה במחויבות ל"ביטחונה ורווחתה" של ישראל. האהדה במערכת הפוליטית האמריקאית התבססה על ההכרה כי הציבור האמריקאי מתייחס בחיוב רב לקשרים ולמחויבות לביטחונה של המדינה היהודית.

על ממשלת ישראל לקחת בחשבון שהערכה אמריקאית (בממשל ובקונגרס) כי נפגעו "הערכים המשותפים" וישראל פועלת בניגוד לאינטרסים מיידיים של ארצות הברית, עלולה לכרסם באינטימיות היחסים בין שתי המדינות. זאת, בפרט בתקופה רגישה זו כשהאתגרים הביטחוניים, בעיקר מצידה של איראן, שממשיכה בנחישות לקדם את תוכנית הגרעין שלה, מחייבים הידוק של התאום בין שתי המדינות (הנושא האיראני הוזכר בשולי הודעת הבית הלבן על אודות תוכן שיחת בידן-נתניהו).

גם אם לישראל החובה להגן על מה שהיא מעריכה שחשוב לביטחונה הלאומי, הרי שבתקופה הקרובה יש לייחס חשיבות עליונה ולהעניק עדיפות לשימור היחסים עם ארצות הברית ובעיקר

ליכולת לקיים קשרים טובים בין מנהיגי שתי המדינות. נראה כי הממשל לא יהסס להגיב בהסתייגות ובביקורת, אם יעריך כי ישראל פועלת בניגוד גמור לערכי יסוד ואינטרסים משותפים, ובוודאי אם תתכחש להבטחותיה בהקשר לזירה הפלסטינית. התגובה האמריקאית עשויה לבוא לידי ביטוי במנעד שבין גינויים פומביים ועד שחיקה ממשית בגיבוי שישראל זוכה לו מארצות הברית במישורים המדיני, הכלכלי והבטחוני. להתנהלות הישראלית ולמאפייני היחסים בין שתי המדינות תהייה חשיבות רבה גם לטווח הארוך נוכח תהליכים דמוגרפיים, כלכליים וחברתיים המתרחשים בארצות הברית, שגם אם חלקם אינם קשורים ישירות לישראל, הם עלולים לתרום לשחיקת המחויבות האמריקאית ארוכת הטווח לישראל. התעלמות בישראל מסיכונים אלה עלולה להיות הרת אסון לאינטרסים הישראליים, שכן יש להם פוטנציאל לפגוע במוקדם או במאוחר במערכת היחסים המיוחדים בין המדינות.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט